

DOMAGAMY SIĘ REALIZACJI
USTAWY O REHABILITACJI!

STYCZEŃ
1993
NR 1 (36)

PISMO REHABILITACYJNO-GOSPODARCZE SPÓŁDZIELNI INWALIDÓW
I ZAKŁADÓW PRACY CHRONIONEJ

MINISTER ANDRZEJEWSKA W KATOWICKIEM

W ostatniej dekadzie stycznia br. z wizytą w woj. katowickim przebywała Pani minister **Andrzejewska-Sroczyńska** – Pełnomocnik ds Osób Niepełnosprawnych.

Odwiedziła na tym terenie trzy zakłady pracy chronionej: S.I. „Raciborzanka” w Raciborzu, Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „Zagłębie” w Sosnowcu i Hurtownię Farmaceutyczną „Poldrugs” tamże.

Duże wrażenie zrobiła na pani minister „Raciborzanka”, która jeszcze niedawno przeżywała głęboką zapaść gospodarczą i stała u progu likwidacji, teraz — dzięki nowym inicjatywom, dynamice i trafnej współpracy z PFRON — wartość jej sprzedaży przekracza 4 mld złotych miesięcznie.

Wykazała też zainteresowanie odwiedzanymi w Sosnowcu — a tak różniącymi się od siebie (wielkość zatrudnienia, rodzaj prowadzonej działalności) — prywatnymi firmami, które status zakładu pracy chronionej posiadają od kilku miesięcy.

Stwarzają one właściwe warunki pracy od strony BHP i opieki medyczno-rehabilitacyjnej (własne przychodnie), a także przyuczają

Spółdzielnia Inwalidów „Raciborzanka” w Raciborzu

- Działalność: produkcja słodczy, branża odzieżowa
- Zatrudnienie: 412 osób, w tym 272 niepełnosprawnych
- Status zakładu pracy chronionej: od 1976 roku

osoby niepełnosprawne do wykonywania określonej pracy.

Ich właściciele stwierdzili, iż na początku musieli przełamać pewną swoją barierę psychologiczną w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, natomiast nie mają już teraz żadnych wątpliwości, że efekty ich pracy nie tylko

Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „Zagłębie” w Sosnowcu

- Branża: przetwórstwo mięsa i wędlin
- Zatrudnienie: 235 osób, w tym 125 niepełnosprawnych
- Status zakładu pracy chronionej od 26 listopada 1992 r.

nie odbiegają, a mogą być nawet lepsze, niż u osób pełnosprawnych. W „Zagłębiu” stwierdzono nawet, że jeśli nawet niepełnosprawni wykonują pewne czynności wolniej, to zdecydowanie ich wyroby cechuje wyższa jakość.

Pani minister Andrzejewska wyraziła zadowolenie, iż dochodzi do współpracy między tymi nowymi zakładami pracy chronionej, a szeroko rozumianą spółdzielczością inwali-

Hurtownia Farmaceutyczna „Poldrugs” w Sosnowcu

- Działalność: hurtownia farmaceutyczna
- Zatrudnienie: 41 osób, w tym 19 niepełnosprawnych
- Status zakładu pracy chronionej od: 26 listopada 1992 r.

dów. Pewne bowiem specjalistyczne usługi z zakresu medycyny i rehabilitacji, których nie są w stanie realizować, zlecane są wyspecjalizowanym strukturom spółdzielczym.

Stwierdziła też, że jest coraz więcej dowodów na zanikanie ograniczeń w wielu dziedzinach życia i działalności gospodarczej, w których osoby niepełnosprawne mogą znaleźć swe miejsce, co może napawać optymizmem.

KRA

SPOTYKAMY SIĘ 9 LUTEGO W WARSZAWIE NA ZEBRANIU ZAŁOŻYCIELSKIM KRAJOWEJ IZBY GOSPODARCZO-REHABILITACYJNEJ

JAK SPOŻYTKOWANO ŚRODKI PFRON W 1992 ROKU I ILE DLA KOGO W ROKU BIEŻĄCYM?

21 stycznia br. Pan prezes Zarządu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych — **ZBIGNIEW MILEK** przedstawił redaktorowi „Naszych Spraw” kierunki i wielkości wydatkowania środków Funduszu w roku ubiegłym oraz plan wpływów i wydatków w 1993 roku.

Dla większej przejrzystości spróbowaliśmy te dane opracować w formie zbiorczej tabeli (patrz str. 2).

Zestawienie to nie wyczerpuje oczywiście całości gospodarki finansowej Funduszu. By mieć pewien globalny jej ogląd należałoby jeszcze uwzględnić kwoty, które nie zostały wydatkowane w latach 1991 i 1992, a które

zostały, bądź mają zostać spożytkowane w latach następnych.

Dlatego właśnie suma wydatków PFRON w roku bieżącym ma się zamknąć kwotą 5.900 mld zł.

Ponadto Fundusz posiada jeszcze środki w wysokości 650 mld zł, za które w 1992 roku zakupione zostały obligacje skarbu państwa i inne papiery wartościowe.

Powyższe dane są właściwie za 11 miesięcy, bowiem przygotowywane były na początku stycznia i grudzień potraktowany jest szacunkowo. Ponadto Wojewódzkie Ośrodki otrzy-

ciąg dalszy na str. 2

ZIMA WRÓCIŁA

Fot. Archiwum „NS”

JAK SPOŻYTKOWANO ŚRODKI PFRON W 1992 ROKU I ILE DLA KOGO W ROKU BIEŻĄCYM?

dokończenie ze str. 1

mały większość etatów dopiero pod koniec roku, zatem grudzień nie może być prostą aproksymacją 11 miesięcy.

Takie suche zestawienie prowokuje oczywiście do wielu pytań uszczegółowiających, wymaga po prostu przybliżenia i wyjaśnienia pewnych pozycji.

Skąd zatem wziął się np. pięciokrotny wzrost wydatków na WOZiR-y i na co konkretnie mają być te środki przeznaczone?

W kwocie 3.580 mld mieszczą się zatem następujące wydatki (liczone w mld zł):

○ 1.160 — Na tworzenie nowych miejsc pracy. Przewidywana ilość tych miejsc wynosi 10 tysięcy;

○ 490 — Refundacja wynagrodzeń i ubezpieczeń społecznych nowo zatrudnionym pracownikom niepełnosprawnym przez okres 18 miesięcy;

○ 700 — Tworzenie infrastruktury rehabilitacyjno-socjalnej, w tym utrzymanie dotychczasowej bazy, będącej w posiadaniu m. in. zakładów pracy chronionej;

○ 500 — Koszta tworzenia i finansowania warsztatów terapii zajęciowej;

○ 500 — Przeznaczono na sprzęt rehabilitacyjny. Ta szeroka formuła wymaga wyjaśnienia. PFRON już dofinansowywał zakupy tego sprzętu, teraz postanowiono to czynić nieco mniej chaotycznie. Zgodnie z informacjami, które uzyskaliśmy od szefa Funduszu została powołana komisja, w której uczestniczyć będą przedstawiciele Ministerstwa Zdrowia, Biura Pełnomocnika ds. Osób Niepełnosprawnych i PFRON. Ma ona wypracować pewne generalne założenia i kierunki wydatkowania tych środków. W puli tej miesiąc się też mają ewentualne dofinansowania do samochodów inwalidzkich, nie ma bowiem pewności, iż w roku bieżącym zostaną utrzymane 50 proc. dopłaty do odsetek od kredytów zaciąganych na ten cel;

○ 200 — Na pożyczki dla osób niepełnosprawnych, na podjęcie samodzielnej działalności gospodarczej.

○ 20 — Szkolenie i przekwalifikowanie osób niepełnosprawnych pozostających bez pracy;

○ 15 — Dofinansowanie do turnusów rehabilitacyjnych.

○ 5 — Inne wydatki.

Podkreślić należy, iż globalna kwota, która będzie do dyspozycji Wojewódzkich Ośrodków przeznaczona jest wyłącznie na cele ustawowe; na utrzymanie samych ośrodków przeznaczone są środki z budżetu.

1992 roł:		CELE (KIERUNKI) WYDATKÓW	1993 rok	
wpływy ogółem w mld zł	wydatki w mld zł		wydatki w mld zł	wpływy ogółem w mld zł
3.200	700	1. Woj. Ośrodki ds. Zatrudnienia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	3.580	4.700
	29	2. Budowa i modernizacja obiektów służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych	418	
	80	3. Dofinansowanie oprocentowania kredytów bankowych dla zakładów pracy chronionej	250	
	550	4. Kredyty dla zakładów pracy chronionej	900	
	100	5. Utrzymanie w zatrudnieniu osób psychicznie chorych i umysłowo upośledzonych	300	
	70	6. Dotacje (dla stowarzyszeń, fundacji itp.)	200	
	720	7. Inne	50	
		8. Prowadzenie działalności gospodarczej i inwestycyjnej przez PFRON	200	

Pkt. 7 — „Inne” po stronie wydatków w 1992 r., to głównie 700 mld pożyczki, jaką zaciągnął w PFRON budżet państwa.

Projekt tych wydatków został już przedstawiony i uzgodniony z dwoma komisjami sejmowymi. Jest on zatem gotowy, jednak nie formalnie zatwierdzony; 28 stycznia obradowała nad nim Rada Nadzorcza Funduszu.

Jaka jest struktura wpływów do Funduszu? Najważniejsze źródła przychodów to:

○ wpłaty zakładów pracy nie zatrudniających lub zatrudniających mniej niż przewiduje ustawa (z 9.05.1991 r.) osób niepełnosprawnych — 4 bin zł;

○ dochody z działalności finansowej Funduszu (odsetki od obligacji skarbu państwa i innych papierów wartościowych) — 250 mld zł;

○ wpływy z oprocentowania pożyczek udzielonych zakładom pracy chronionej w 1992 roku — 330 mld zł;

○ odsetki od pożyczki udzielonej skarbowi państwa — 270 mld zł. Będą one spłacane w czterech kwartalnych ratach w przeciągu 1993 roku, w takich ratach ma nastąpić spłata kapitałowa tej pożyczki, począwszy od 1994 r.

Ewentualną dalszą działalność finansową PFRON — poprzez lokowanie środków w przynoszących dochód papierach wartościowych — pan prezes Miłek uzależnił od zaistnienia ich nadwyżki. Zarząd Funduszu dokłada starań, by wszelkie nadwyżki finansowe przynosiły dochód.

Potrzeby środowiska osób niepełnospra-

wnych są tak duże, że — w zasadzie — wyklucza to „nadpłynność” finansową PFRON, ponadto zaistnienie takiego faktu powoduje powstanie negatywnej opinii społecznej o tych potrzebach.

Natomiast nieodzowna jest pewna rezerwa finansowa w wysokości 2—3 miesięcznych przychodów, która powinna być ulokowana w dochodowych papierach wartościowych.

Od połowy grudnia trwa nieustające posiedzenie Zarządu Funduszu, nadrabia się pewne zaległości decyzyjne w rozpatrywaniu wniosków kredytowych. Aktualnie dochodzi się do sytuacji normalnej, tzn. do prac bieżących.

W najbliższych planach leży utworzenie jeszcze w tym roku dziewięciu delegatur PFRON, które swm zasięgiem powinny objąć cały kraj. Jednym z ich zadań będzie kontrola wydatkowania środków.

Pomysł utworzenia banku, którego głównym udziałowcem byłby Fundusz jego szef uznał za „ekscytujący”, nie posiada on jednak żadnych wstępnych analiz w tej materii, sama zaś organizacja takiej instytucji nie jest do przeprowadzenia z marszu.

Nie chciał natomiast wypowiadać się w kwestii braku w Radzie Nadzorczej PFRON przedstawiciela zakładów pracy chronionej, czy pracodawców w ogóle, uznając, że leży to w wyłącznych kompetencjach Ministra Pracy i Polityki Socjalnej.

Pan prezes Zbigniew Miłek jest matematykiem — absolwentem Uniwersytetu Jagiellońskiego, ma 36 lat, jest żonaty i ma dwoje dzieci.

Oprac. Ryszard RZEBKO

Wdobie ogólnego marazmu gospodarczego, lawinowo narastającego bezrobocia, utraty pracy również przez osoby niepełnosprawne, likwidacji całych zakładów pracy chronionej i nieukrywanej podejrzliwości z jaką są traktowane spółdzielnie inwalidów, są jednak jaskółki, które dowodzą, że pracodawcy zatrudniający osoby niepełnosprawne — „nawet” spółdzielcy — nie mają powodów do wstydu, że z wielu trudnych sytuacji gospodarczych potrafią wyjść „z twarzą”.

Taką szczytą optymizmu — wykazując brak potrzeby samobiczowania się i posypywania głowy popiołem — chcemy zarazić naszych Czytelników u progu 1993 roku, przedstawiając inicjatywę Spółdzielni Inwalidów „Beskid” w Bielsku-Białej. Podkreślić przy tym należy, że jest to niejako przykład pierwszy z brze-

SZCZYPTA OPTYMIZMU Z BIELSKA-BIAŁEJ

gu: listę takich ekspansywnych spółdzielni i zakładów pracy chronionej funkcjonujących na innych zasadach można by stworzyć i byłaby ona całkiem imponująca.

Czymże zatem wyróżnia się bielski „Beskid”?

Spółdzielnia wykonała założony roczny plan produkcji (22 mld złotych) już w listopadzie, osiągając bardzo przyzwoity zysk. Nauczono się nowoczesnych form reklamy i promocji wyrobów, stworzono samodzielną komórkę ds. marketingu, na ukończeniu jest wdrażanie kompleksowego systemu komputerowego.

Podstawowa działalność spółdzielni (ca 70 proc.) to produkcja w branży papierniczej i opakowań. Jej kierownictwo jednak — mając szczegółowe rozeznanie potrzeb rynku — nie chce poprzestać na produkcji dotychczasowych tra-

dycyjnych opakowań z kartonu i tektury. Świadomość konieczności konkurowania i wzrastających wymagań rynku spowodowała wdrożenie produkcji opakowań nowej generacji — precyzyjnie składowanych, z kolorowymi nadrukami.

— *Chcieliśmy też* — mówi prezes Zarządu spółdzielni „Beskid” Stanisław Ciućka — *w krótkim terminie zrobić coś dla inwalidów na naszym terenie. Po pierwsze, stanęło przed nami widmo likwidacji jednego z naszych zakładów w Bielsku (stare, nie nasze obiekty, z zagrożeniem wymagania szybkiego opuszczenia), po drugie, chcieliśmy zatrudnić nowe osoby niepełnosprawne i stworzyć im wszystkim znacznie lepsze, optymalne warunki pracy.*

W naszej sytuacji nieodzowną była więc zupełnie nowa inwestycja, budowa nowego niewielkiego zakładu, na naszym

terenie, w Bielsku-Komorowicach. Podjęliśmy ją i zrealizowaliśmy w bardzo krótkim okresie czasu — roku i kilku dni, w oparciu o indywidualnie wykonany — pod nasze potrzeby i założenia — projekt. Rygorystyczny odbiór techniczny dowiódł, że obiekt ten spełnia najwyższe wymagania jakościowe. Najważniejsze jest jednak to, że mamy już zapewniony zbyt i klientów na tę produkcję.

W tym momencie mogę z pełną otwartością powiedzieć, że robimy bardzo dobre i najtańsze opakowania w Polsce. Jesteśmy gotowi wykonywać je dla zakładów pracy chronionej z terenu Polski południowej, obiecujemy spełnienie każdego wymogów, negocjujemy ceny.

Koszt inwestycji wyniósł 2,7 mld zł, z czego 1,4 mld zł kredytu udzielił PFRON, resztę spółdzielnia sfinansowała sama z zysku i zakładowego funduszu rehabilitacji. Zatrudnienie w tym niewielkim, acz bardzo nowoczesnym, zakładzie znajdzie 15 osób niepełnosprawnych, możliwe będzie uruchomienie drugiej zmiany.

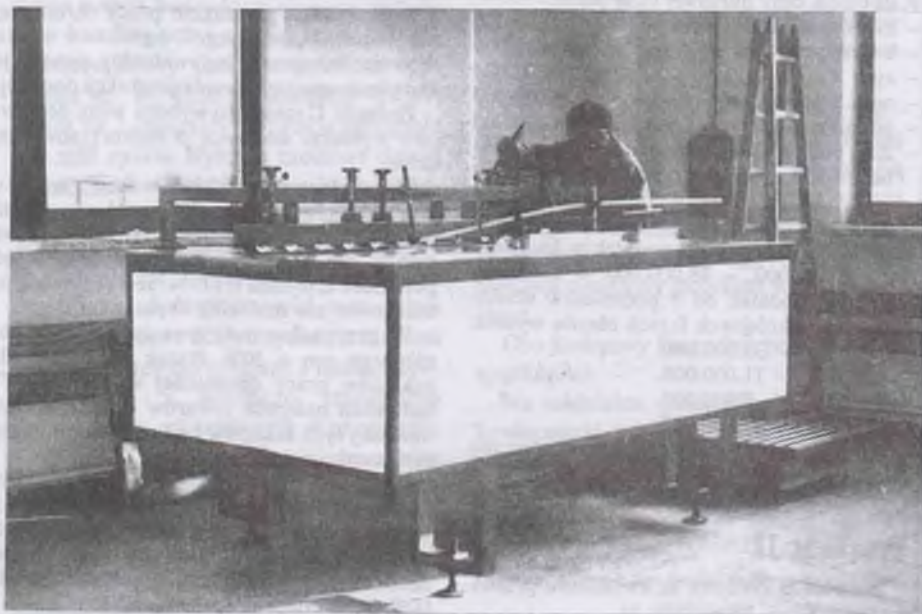
Ten przykład dowodzi, że można. Oczywiście nie wszyscy mogą i powinni inwestować w branżę opakowań. Nasz mały chłonny i rozregulowany rynek wymaga doskonałego rozeznania potrzeb, być może studiów marketingowych, wyboru strategii i tym podobnych działań. Można jednak i trzeba na nim zaistnieć bez żadnych kompleksów.

Spółdzielnie inwalidów i inni pracodawcy zatrudniający osoby niepełnosprawne nie tylko narzekają i „chodzą po prośbie”: „Beskid” i inni dowiedli, że środowisko to inicjuje i realizuje szereg ciekawych przedsięwzięć gospodarczych.

Przykłady takich pozytywnych działań będziemy starali się szerzej przedstawiać na naszych łamach.

Ryszard RZEBKO

Zdjęcia: Jerzy Błach

Z Wielkopolskiego Zaplecza Rehabilitacyjno-Technicznego Spółdzielni Inwalidów w Poznaniu uzyskali pismo adresowane do V-ce Dyrektora Biura Pełnomocnika ds Osób Niepełnosprawnych, pani Liliany Pindor.

Zawiera ono omówienie negatywnych skutków, jakie przyniosłoby zastosowanie przez zakłady pracy chronionej zwolnienia od naliczania podatku od towarów i usług, z prośbą o podjęcie działań w tym przedmiocie.

Opracowanie to może stanowić punkt odniesienia do kalkulacji kosztów wytwarzania poszczególnych wyrobów przez zakłady pracy chronionej i wyboru wariantu naliczania podatku.

Uzmysławia też jakie skutki dla zatrudniania osób niepełnosprawnych przynosi VAT, w wielu przypadkach całkowicie niwelując ulgi podatkowe zapisane w ustawie o rehabilitacji, z 9 maja 1991 roku.

Prawo może i powinno się zmieniać — szczególnie w okresie tworzenia gospodarki rynkowej — ale czy musi zawsze tylko w jednym kierunku?...

- cena fabryczna	394.000.000
- podatek zawarty w koszcie materiałów	44.000.000
- 22% od ceny fabrycznej pomniejszonej o podatek zawarty w koszcie materiału —	394.000.000. — 44.000.000
	= 350.000.000 × 22%
	77.000.000
- cena zbytu	427.000.000

Podmiot A odprowadza do budżetu podatek w kwocie
77.000.000. — 44.000.000 = 33.000.000

Podmiot B:

- zakupuje materiałów od podmiotu A za 427.000.000 w tym mieści się podatek 77.000.000 (22%)	
- ponosi koszty przerobu	40.000.000
- nalicza zysk	10.000.000

w art. 14 i zakupuje materiał od podmiotu A z wariantu I za zł	427.000.000
w tym mieści się podatek w kwocie	77.000.000
- ponosi koszty przerobu	40.000.000
- nalicza zysk	10.000.000
Kalkuluje cenę zbytu:	
- zużycie materiałów	427.000.000
- koszty przerobu	40.000.000
- zysk	10.000.000
	cena zbytu 477.000.000

W fakturze nie podaje wysokości podatku (ponieważ nie nalicza od sprzedaży)

Podmiot C

- zakupuje towar od B za zł	477.000.000
- ponosi koszty własne	30.000.000
- nalicza zysk	10.000.000
- cena zbytu bez podatku wynosi 17.000.000	
W fakturze zakupowej nie było podatku wobec tego podatek nalicza od ceny zbytu	517.000.000 × 22% = 114.000.000

ZWOLNIENIE Z NALICZANIA VAT-u POWODUJE PODROŻENIE WYROBU

Art. 14 Ustawy z 28.11.1992 r. o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym przewiduje możliwość zwolnienia od tego podatku zakładów pracy chronionej

Nie naliczanie podatku na wyroby produkowane przez zakłady pracy chronionej ma kompensować wyższe koszty wytwarzania w tych zakładach tak, aby ceny na podobne wyroby były zbliżone do cen wyrobów produkowanych przez pozostałe podmioty. Zwolnienie zatem zakładów pracy chronionej pomyślane było jako forma pomocy zakładom zatrudniającym ludzi niepełnosprawnych.

Analiza funkcjonowania podmiotów zamierzających korzystać z tych zwolnień wykazuje jednak, że zwolnienia te powodują skutki odwrotne od zamierzonych i zastosowanie ich groziłoby likwidacją jednostki.

Dla wykazania skutków zastosowania przepisu wynikającego z art. 14 p. 5 posłużymy się przykładem, w którym występują:

- A - podmiot produkujący półwyroby służące do produkcji wyrobu gotowego podmiotu B,
- B - podmiot wytwarzający półprodukty podmiotu A na wyroby gotowe,
- C - Hurtownia zakupująca m.in. produkty podmiotu B celem dalszej sprzedaży podmiotom handlu detalicznego.

Przyjmujemy, że w wariantcie I żaden z podmiotów nie ma warunków do korzystania ze zwolnień przewidzianych w art. 14 Ustawy a w wariantcie II podmiot B stanowi zakład pracy chronionej i korzysta ze zwolnień przewidzianych w art. 14.

Wariant I

Podmiot A: zakupuje materiał za 244.000.000 zł. Kwota podatku wyszczególniona w fakturze wynosi 44.000.000 (22%)

- ponosi koszty przerobu w kwocie 125.000.000

- zysk na tej operacji wynosi 25.000.000

Kalkulacja ceny zbytu całej partii przedstawia się następująco:

- koszty materiałowe /z podatkami/	- 244.000.000
- koszty przerobu	- 125.000.000
- zysk	- 25.000.000

Kalkulacja ceny zbytu całej partii przedstawia się następująco:

- koszty przerobu	40.000.000
- zysk	10.000.000

- cena fabryczna	477.000.000
- podatek zawarty w koszcie materiałów	— 77.000.000
- 22% podatku od ceny fabrycznej pomniejszonej o podatek zawarty w koszcie materiałów	400.000.000 × 22
	+ 88.000.000

- cena zbytu 488.000.000
Podmiot B odprowadza podatek w kwocie:
88.000.000 — 77.000.000. = 11.000.000

Podmiot C:

- zakupuje towar za (w tym mieści się podatek)	488.000.000
- ponosi koszty (przerobu)	30.000.000
- nalicza zysk	10.000.000

Kalkulacja ceny hurtowej całej partii:

- koszt zakupu towarów	488.000.000
- koszty przerobu	30.000.000
- zysk	10.000.000
- cena hurtowa bez podatku	528.000.000
- podatek zawarty w c. zakupu	88.000.000
- 22% podatku naliczonego od ceny hurtowej bez podatku z poprzedniej fazy obrotu	440.000.000. × 22% + 97.000.000
- cena hurtowa z podatkiem	537.000.000

Podmiot C odprowadza podatek w kwocie
97.000.000. — 88.000.000. = 9.000.000

Łącznie podatek od 3 podmiotów uczestniczących w kolejnych fazach obrotu wynosi:

A	— 33.000.000.
B	— 11.000.000.
C	— 9.000.000.
Razem	— 53.000.000

co równa się 22% sumy kosztów przerobu i zysku podmiotów A B C
(150.000.000 + 50.000.000 + 40.000.000).

Wariant II

Podmiot B korzysta ze zwolnienia przewidzianego

Cena hurtowa z podatkiem wynosi 631.000.000

Różnica zatem pomiędzy ceną hurtową towaru zakupionego od zakładu pracy chronionej a zakładu nie korzystającego ze zwolnień wynosi:

631.000.000 — 537.000.000 = 94.000.000
— 77.000.000 podatku naliczonego na materiały zakupione przez podmiot B nie zwrócone (nie potrącone) podmiotowi C
— 17.000.000 podatek naliczony od podatku zawartego w materiale zakupionym przez podmiot C

Budżet państwa otrzymał zatem w wariantcie II podatek:

od podmiotu A	33.000.000
od podmiotu B	—
od podmiotu C	114.000.000
razem	147.000.000

co stanowi 61,25 % produkcji dodanej podmiotów A B C.

Korzystanie przez zakłady pracy chronionej ze zwolnienia przewidzianego w art. 14 pkt 5 w przypadku gdy zakład pracy chronionej nie stanowi „ostatniego” ogniwa w ruchu surowiec-konsument indywidualny, powoduje zawyżenie opodatkowania produkcji dodanej.

Podmiot C mając do wyboru wielu dostawców wybierze dostawcę o najkorzystniejszej cenie.

W omawianym przykładzie cena z zakładu pracy chronionej, który skorzystał ze zwolnień podatkowych w formie przewidzianej ustawą byłaby dla kolejnego nabywcy towaru od podmiotu C wyższa o 175%. Jest oczywiste, że taki towar nie znalazłby zbytu.

W przypadku zastosowania podatku obniżonego np. o 50% skutek finansowy dla zakładów pracy chronionej wynosiłby „0”, natomiast nabywca towarów o takiej stawce unikałby tych zakupów z powodu komplikacji rozliczeniowo-kalkulacyjnych.

Uważamy, że skutecznym rozwiązaniem i zarazem spełnieniem intencji ustawodawcy byłoby naliczanie przez zakłady pracy chronionej (...) podatku od towarów i usług, z przeznaczeniem na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

W siedzibie Handlowej Spółdzielni Inwalidów „Równość” w Poznaniu odbyło się 27 października 1992 roku spotkanie przedstawicieli handlowych spółdzielni inwalidów, z terenu kraju. Informację o nim otrzymaliśmy dopiero z końcem grudnia ub. roku, stąd opóźnienie w naszej publikacji.

Spotkanie poświęcone było ocenie aktualnej sytuacji tych jednostek w kontekście ich wyników ekonomicznych za 3 kwartały ub. roku.

Sytuacja ta generalnie nie jest dobra, a podstawowe problemy spółdzielni handlowych to:

- ponoszone straty wobec kosztów handlowych na poziomie 20—21 proc., a średniej marży — poniżej 17 proc.;
- malejące zatrudnienie i wskaźnik zatrudnienia inwalidów;
- wysokie czynsze i odbieranie lo-

— wynajmowanie wolnych pomieszczeń i lokali własnych,

— wprowadzenie obrotu hurtowego i handlu obwoźnego (MHSI Zamość, WHSI Szczecin),

— małe wynagrodzenia w systemie prowizyjnym — premie motywacyjne za przekroczenie planu obrotów o 10 proc. (WHSI Elbląg),

— prowadzenie bardzo zyskownych kiosków tytoniowych (MHSI Warszawa),

— podpisywanie umów patronackich i prowadzenie sklepów specjalistycznych, np. z akumulatorami, wikliną itp. (MHSI Warszawa, WHSI Szczecin).

W dyskusji przedstawiono szereg postulatów, które poprawiłyby kondycję gospodarczą i rentowność handlowych spółdzielni inwalidzkich. Najważniejsze z nich to:

Handlowcy też optują za powołaniem banku na bazie PFRON!

SPOTKANIE PRZEDSTAWICIELI HANDLOWYCH SPÓŁDZIELNI INWALIDÓW W POZNANIU

kali przez właścicieli powodują likwidację wielu placówek handlowych;

— duże koszty modernizacji placówek;

— zbyt towarów, które pozostały po zlikwidowanych placówkach;

— „podstawianie” własnych towarów przez pracowników sklepów, co wymaga częstych kontroli tych placówek;

— brak jednoznacznej interpretacji przepisów, głównie podatkowych.

Nie wszystkie jednak handlowe spółdzielnie inwalidów przynoszą straty i biernie czekają na pomoc z zewnątrz; wiele z nich poszukuje nowych obszarów handlowych i metod sprzedaży.

Niewątpliwy finansowy sukces odniosła m. in. HSI w Zielonej Górze, która za 3 kwartały ub. roku osiągnęła 1,6 mld zysku. Było to możliwe dzięki przekazaniu wszystkich punktów handlowych w formie agencji, co umożliwiło znaczne ograniczenie zatrudnienia w administracji. Aktualnie liczba pracowników obsługi stanowi tam minimum konieczne dla utrzymania statusu zakładu pracy chronionej. Ponadto zrezygnowano z własnego transportu — tańszym okazało się korzystanie z usług, a kwoty z podziału zysku przeznaczają się na udziały, co zwiększa środki własne spółdzielni.

Opłacalne działania podejmowane przez inne spółdzielcze jednostki handlowe to, m. in.:

— ujednoczenie interpretacji przepisów podatkowych (czy należy odprowadzać podatek obrotowy, opłaty skarbowe; czy można obniżyć wysokość wplat na fundusz rehabilitacji wskutek sprzedaży wyrobów zakładów pracy chronionej) i konieczność uzyskania zwolnienia z tych opłat;

— kredyty uzyskiwane bezpośrednio z PFRON, a nie z banku byłyby znacznie korzystniejsze;

— konieczność zmniejszenia zatrudnienia, szczególnie w administracji;

— postulat przyznania tym jednostkom kredytów preferencyjnych w 1993 roku;

— PFRON winien wyasygnować pewną kwotę na pokrycie kosztów przece-ny artykułów przemysłowych.

Omawiano też szereg kwestii szczegółowych (m. in. regulaminy zakładowego funduszu rehabilitacji), postanowiono też rozważyć ofertę współpracy w dystrybucji, produkcji i serwisie sprzętu rehabilitacyjnego, którego baza magazynowa mogłaby powstać w Konstancinie.

Oto końcowy fragment protokołu ze spotkania:

Na oddzielne podkreślenie zasługuje konieczność jak najpilniejszego zintegrowania całego naszego środowiska oraz powołanie na bazie PFRON własnego banku.

Oprac. (rhr)

Opracowano na podstawie protokołu ze spotkania

BARDZO WAŻNY JEST DLA NAS LOS PRACOWNIKÓW...

... pod takim tytułem ukazał się w lokalnym raciborskim dwutygodniku „Impuls Raciborski” wywiad z prezesem Zarządu S. I. „Raciborzanka” — Andrzejem Gajdzińskim. Ze względu na pewną symptomatyczność poruszonych w nim problemów oraz odwagę pana Gajdzińskiego w jednoznacznym stawianiu spraw uznał, iż pewne jego fragmenty zasługują na przedstawienie szerszemu środowisku.

Wywiad przeprowadziła pani redaktor, podpisująca się inicjałami K.O.

W czasie, kiedy mnie nie było, bacznie śledziłem losy „Raciborzanki”. Wystąpiło wówczas bardzo negatywne zjawisko — był to okres miliardowych strat. Wcześniej dobrze rozbudowana branża odzieżowa przestała istnieć. Sytuacja spółdzielni stała się tragiczna. Nastąpiła ogromna redukcja etatów, która pozostawiła o 2/3 pracowników mniej niż w 1989 roku.

O moim odejściu z zakładu zdecydowałem sam, a częściowo, przyczyniły się do tego poprzednie układy społeczno-polityczne. Jak wiadomo na zasadzie pomówień i insynuacji można zrobić wszystko, a ja do dzisiaj wolałem pozostać wierny tym samym zasadom i poglądom.

Był to okres, w którym nie wszystkim się podobało, że wiele spraw za dobrze mi wychodziło. Owszem wróciłem, ale wróciłem, gdyż mnie o to poproszono. Celem tego powrotu było udowodnienie, że coś zrobię i zrobiłem. (...)

Wróciłem na dwóch postawionych przez siebie warunkach. Jednym z nich była kompletna zmiana kierownictwa. Zrobiłem również dokładną ekspertyzę ze stanu działalności zakładu i przedstawiłem ją jako materiał programowy.

Bardzo ważny dla mnie jest los moich pracowników, a szczególnie inwalidów. Losem tych ludzi mało kto się interesuje. Dla władz miasta są oni potrzebni tylko podczas kampanii wyborczej, a przecież są to ludzie uczciwi i łatwowierni, dlatego nie mogą pogodzić się z faktem wykorzystywania ich do celów politycznych.

Spółdzielnia interesuje mnie w sposób szczególny. Wybudowałem ją w warunkach specyficznych, jednocześnie chcąc udowodnić, że coś zrobię. Już w I kwartale została uruchomiona branża odzieżowa, co stanowi 10 proc. produkcji S. I. „Raciborzanka”. Wznowienie jej działalności stanowiło możliwość otwarcia nowych stanowisk pracy. Jako pierwsi w Polsce mamy szansę na uruchomienie linii do produkcji wyrobów żelowych, której koszt wynosi 3 mld złotych. Spółdzielnia ma również przedstawicielstwo na kraj w opakowaniach firmy niemieckiej Maria Soell, której biura znajdują się na terenie naszego obiektu. W tym roku podnieśliśmy również płace o około 45 — 50 proc. Staramy się rozwijać kompleksowo w każdym kierunku, tak, aby nie wpaść w ślepy zaułek. (...)

Mając na uwadze przyszłość spółdzielni, uważam, że „Raciborzanka” będzie dobrym zakładem, jeżeli nie będzie żadnych działań odśrodkowych. Chodzi oczywiście o podstępnie prowadzone rozgrywki polityczne, a ja nie mam zamiaru marnować zdrowia dla korzyści innych.

W mojej działalności zawsze przeważały sprawy gospodarcze, a gdy już za coś się wzięłem to zawsze mi wychodziło. Nie noszę beczynności. Także w czasie mojej 2-letniej nieobecności w „Raciborzance” wykorzystalem czas na efektywne rozwinięcie kilku spółek. Kiedy pracuję, czuję, że coś realizuję i wówczas odżywam (...).

Poradnik dla służb rehabilitacyjno-socjalnych

CZĘŚĆ IV

Prezentowany cykl artykułów w dalszym ciągu uzupełnią wzory niektórych ewidencji stosowanych w pracy asystenta socjalnego zatrudnionego w rehabilitacji. Przypominam, że przedstawione materiały nie mają charakteru obligatoryjnego, należy dostosować je do swoich potrzeb i konieczności. Zmienił się np. rejestr wydatków z funduszu rehabilitacji, który należało zaprowadzić według nowego preliminarza, zgodnie z opracowanym w roku ubiegłym Regulaminem Zakładowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Nadal pomocna jest podstawowa ewidencja alfabetyczna zatrudnionych osób niepełnosprawnych. Dane zawarte w rubrykach na pewno ułatwią pracę, podczas załatwiania bieżących spraw. Szczególnie ważne są wskazania i przeciwwskazania do wykonywania pracy, z uwzględnieniem schorzenia podstawowego i schorzeń współistniejących. Także wymiar czasu pracy potrzebny do obliczania wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych, jako miesięczny udział procentowy osób niepełnosprawnych w zatrudnieniu ogółem, w przeliczeniu na pełne etaty.

Dodatkowo tam, gdzie jest kilka wydziałów produkcyjnych można założyć ewidencję wydziałami, w której uwzględniona musi być fluktuacja zatrudnienia osób niepełnosprawnych na poszczególnych stanowiskach.

Mimo, że nie są obowiązujące sprawozdania, zasadnym jest prowadzenie ewidencji

schorzeń osób niepełnosprawnych. W każdej chwili możemy dysponować informacją, ile osób niepełnosprawnych z poszczególnymi schorzeniami mamy zatrudnionych, również jaki profil schorzeń dominuje w naszym zakładzie pracy chronionej, jaka jest ich struktura.

Bardzo ważną sprawą jest posiadanie przez osobę niepełnosprawną ważnego orzeczenia Komisji ds Inwalidztwa i Zatrudnienia, stwierdzającego zaliczenie do jednej z grup inwalidzkich. W naszej dokumentacji musi być aktualne orzeczenie każdej zatrudnionej osoby niepełnosprawnej, najlepiej z rozpoznaniem, a więc druk ZUS-N-7. Wskazane jest w tym celu prowadzenie Ewidencji Aktualizacji Orzeczeń KIZ otwartej na każdy miesiąc roku, w oparciu o którą wysyłamy miesiąc przed terminem monity do Wydziału Orzecznictwa ZUS-u, o ponowne badanie pracownika.

Po przeprowadzonych wizytacjach zakładów-wydziałów i stanowisk pracy, uwagi wraz z zaleceniami notujemy w Rejestrze Wizytacji Stanowisk Pracy. Możemy się nim posłużyć do różnych celów, m. in. sprawdzić czy nieprawidłowości stwierdzone przy poprzedniej wizytacji zostały skorygowane bądź zlikwidowane. Również, czy wszyscy pracownicy są zatrudnieni zgodnie z zaleceniami lekarza, także zgodnie z predyspozycjami psychofizycznymi i czy ich stanowiska są odpowiednio przystosowane. Uwagi, spostrzeżenia zanotowane podczas bieżących codziennych wizytacji będą

miały znaczenie przy stwierdzeniu np. zmniejszonej wydajności produkcyjnej osoby, która na skutek pogarszającego się stanu zdrowia będzie ubiegała się o rentę inwalidzką i zatrudnienie w niepełnym wymiarze.

Druk ZUS-N-5 — wywiad zawodowy będzie właśnie zawierał te dane oraz dokładny opis wszystkich czynności wykonywanych na danym stanowisku, z uzasadnieniem zmniejszonej wydajności. Będzie to np. łatwość męczenia się, niedyspozycja przy wykonywaniu niektórych czynności, słaba koordynacja wzrokowo-ruchowa. Tam, gdzie występuje ewidentne pogorszenie stanu zdrowia, uzasadnieniem będą częste dłuższe zwolnienia lekarskie.

Wysłanie kompletnej dokumentacji osoby niepełnosprawnej ubiegającej się o świadczenia rentowe nie zamyka sprawy. Powinniśmy czuwać i pomóc, aby możliwie jak najszybciej wezwano taką osobę niepełnosprawną na badanie KIZ-u, a w szczególnych przypadkach również uczestniczyć podczas badania. Z mojego doświadczenia wynika, że nasza obecność niejednokrotnie była pomocna w otrzymaniu odpowiednich świadczeń.

Tam, gdzie tylko to jest możliwe, przez naszą obecność służmy pomocą osobom niepełnosprawnym.

Do-Ko

Ostatni odcinek Poradnika (Część V) — w następnym numerze „Naszych Spraw”

EWIDENCJA AKTUALIZACJI ORZECZEŃ KIZ

Miesiąc Rok

Lp.	Nazwisko i imię	Zakład	Nr akt. orzecz. KIZ	Data wyst.	Data otrz.	Uwagi

REJESTR WIZYTACJI STANOWISK PRACY

rok miesiąc

Lp. dzień	Zakład-Wydz. Stanowisko pracy	Informacje dot. przeprowadzonej wizytacji	Wnioski zalecenia	Uwagi wykon. zaleceń
1	2	3	4	5

EWIDENCJA SCHORZEŃ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Lp.	Nazwisko i imię	Grupa KIZ			Schorzenie podstawowe schorzenie współistniejące	Stanowisko
		I	II	III		
1						
2						itd.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE (symbole oznaczeń) Z POWODU:

- OA — uszkodzeń kończyn górnych
- OB — uszkodzeń kończyn dolnych
- W — schorzeń narządu wzroku
- Niew — w tym: niewidomi
- Sl — schorzeń narządu słuchu
- K — schorzeń układu krążenia
- T — schorzeń układu trawienia
- Od — schorzeń układu oddechowego
- Gr — w tym: gruźlicy płuc
- N — schorzeń neurologicznych
- Epi — w tym: epilepsji
- Ps — schorzeń chorób psychicznych
- R — schorzeń chorób reumatologicznych
- Chn — schorzeń chorób nowotworowych
- Urol — schorzeń chorób urologicznych
- Nu — upośledzenia umysłowego
- I — innych schorzeń

Symbole schorzeń umieszcza się po prawej stronie ewidencji tworząc zeszyt na wzór podręcznego, alfabetycznego spisu adresów w układzie „schodkowym” — tak, aby był swobodny dostęp do każdej grupy schorzeń.

EWIDENCJA ZATRUDNIENIA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Lp.	Nazwisko i imię	Data urodz.	Miejsce zamieszkania	Data przyjęcia	Data zwolnienia	Symbol schorzenia	Grupa KIZ Data ważn.	1. Schorzenie podstawowe 2. Schorzenie współistniejące	1. Wskazania 2. Przeciwwskazania KIZ	Stanowisko pracy Wymiar czasu pracy

CZARNA PRZYSZŁOŚĆ INWALIDÓW

Wprowadzenie podatku VAT „rozłoży” spółdzielnie inwalidzkie i niewidomych. Zniesienie dotychczasowych preferencji finansowych zakładów pracy chronionej, a także brak możliwości obniżania podatku o kwoty podatku naliczonego w poprzednich fazach obrotu, spowoduje wzrost cen wyrobów.

Spółdzielnie przestaną być konkurencyjne na rynku wobec wytwórców zatrudniających ludzi zdrowych. A gdy uwzględnisię i to, że koszty własne spółdzielni inwalidzkich są znacznie

**Nie wszyscy
przeczytali**

wyższe niż innych zakładów (opieka zdrowotna, przyuczanie do zawodu itp.), to przyszłość jawi się wyraźnie, za to w czarnych barwach.

Spółdzielcy wyczerpali już wszelkie formy możliwości zapobieżenia dramatowi. Znikąd nie doczekali się zrozumienia. Ich list do marszałka Sejmu pozostał bez odzewu. „Deski ratunku” upatrują już tylko w posłach SLD.

Ewa Spychalska, Ryszard Ulicki i Jacek Żochowski z SLD oraz Władysław Staniuk z Chrześcijańskiej Demokracji w przezwie obrad Sejmu, przybyli do do Spółdzielni Inwalidów „Świt”. Jej Prezes Antoni Gryboś, prezes Fundacji Ochrony Zdrowia Inwalidów — Kazimierz Kuć i prezes Spółdzielni „Walter” — Ryszard Wojciechowski uzyskali od posłów zapewnienie aktywnego włączenia się na rzecz wyłączenia spółdzielni z VAT.

Obie strony nie ukrywały, że są świadome odgórnego zamysłu sprywatyzowania spółdzielni, które traktowane są jako relikw socjalizmu. Tylko, że nikt dziś nie myśli o ludziach — mówili spółdzielcy.

EWA SADURA

Przedruk z „Trybuny” z dnia 11.01.93 r.

☆☆☆

Nie jest dla mnie oczywisty związek między wprowadzeniem podatku od towarów i usług (VAT-u), który odbiera ulgi zakładom pracy chronionej, a prywatyzacją jednostek funkcjonujących w systemie spółdzielczym.

Ponadto dłaczego tzw. „prawdziwi spółdzielcy” jeżą się na termin prywatyzacja? Odwiedziłem kilka zakładów pracy chronionej, których właścicielami są osoby fizyczne, a więc firm prywatnych, w których warunki pracy niejednokrotnie przewyższają to, co mogą pracownikom zaoferować spółdzielnie inwalidów.

Prywatyzacja nie musi i nie powinna oznaczać likwidacji miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych, wręcz przeciwnie!

Nie usiłowałbym też poszukując pomocy („deski ratunku”) posługiwać się kluczem politycznym, to może stać się powodem niebezpiecznego zaszklawienia.

Zrozumienie dla problemów osób niepełnosprawnych na pewno nie jest wystarczające w gremiach parlamentarnych, nie ma natomiast żadnego związku z opcją polityczną.

Ryszard RZEBKO

BUDŻET ZWRÓCI

Warszawa (PAP) 700 mld zł pożyczone w końcu ub.r. przez budżet państwa od Funduszu Rehabilitacyjnego Niepełnosprawnych będzie — zgodnie ze zobowiązaniem, przyjętym przez Ministerstwo Finansów — spłacone wraz z odsetkami do końca 1994 roku — zapewnił w sobotę (16 stycznia) posłów sejmowej Komisji Budżetowej interpelowany w tej sprawie wiceminister finansów Wojciech Misiąg (...)

„Trybuna Śląska” nr 13 z 18 stycznia 1993 r.

UWAGA! — WAŻNE DLA TYCH, KTÓRZY SPŁACAJĄ KREDYT NA ZAKUP POJAZDÓW INWALIDZKICH

Redakcji „N.S.” udostępniono pismo, które Dyrekcja PKO w Katowicach wysłała do wszystkich swoich oddziałów terenowych. Rozumiemy, że zawarte w nim zasady będą stosowane na terenie całej Polski.

Tym niemniej radzimy wszystkim zainteresowanym bacznie obserwować losy ustawy budżetowej pod kątem utrzymania (bądź nie!) budżetowych dopłat do odsetek od kredytów uzyskanych na zakup pojazdów inwalidzkich, które w roku ubiegłym wynosiły 50 proc.

☆☆☆

W-Kr-G1/50/93/9

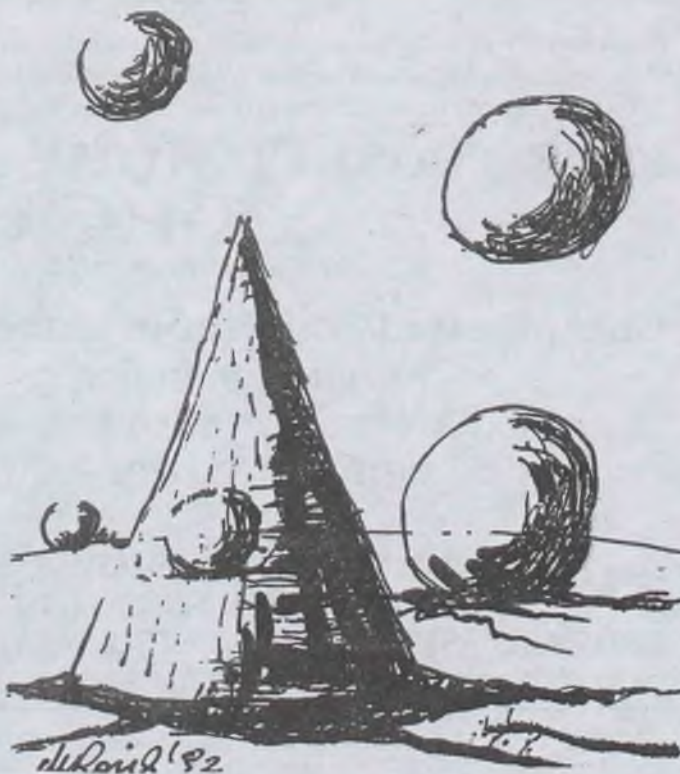
Katowice, dnia 14.01.93 r.

**Powszechna Kasa Oszczędności
Bank Państwowy
Oddziały wszystkie**

II Oddział PKO BP w Katowicach na podstawie informacji przekazanej przez Departament Obsługi Ludności zawiadania, że w projekcie ustawy budżetowej na rok 1993 przewiduje się utrzymanie pomocy ze środków budżetowych w spłacie odsetek od kredytów na zakup wózków inwalidzkich i samochodów, udzielonych inwalidom i osobom opiekującym się osobami niepełnosprawnymi.

W związku z powyższym, z uwagi na terminy spłat rat tych kredytów i odsetek, upoważniam Oddziały PKO do uwzględnienia w I kwartale 1993 r. w rozliczeniach z kredytobiorcami pomocy w ich spłacie na zasadach obowiązujących w 1992 roku. Pomniejszając należności z tytułu odsetek o przewidywaną pomoc, należy jednak informować kredytobiorców, że podane kwoty obciążenia mają charakter wstępny i mogą ulec zmianie po ukazaniu się rozporządzenia Rady Ministrów regulującego problematykę świadczenia omawianej pomocy w roku bieżącym.

Zastępca Dyrektora ds. Kredytów
mgr HALINA KUREK

Rys. Marian Rosik

ZADZWOŃ

tel. 116-19 do 22
fax 214-11
tlx 555101

PRZYJEDŹ

Spółdzielnia „Odrodzenie”
87-100 TORUŃ
ul. Szosa Chelmińska 222

DOBRE OPAKOWANIE GWARANCJĄ SPRZEDAŻY TWOJEGO WYROBU!!!

OFERUJEMY:

- ★ opakowania polietylenowe z nadrukiem do 6 kolorów
- ★ taśmę i rękaw polietylenowy także barwiony, taśmę polietylenową termokurczliwą
- ★ torby reklamowe.

ZAPRASZAMY DO ZAKUPU:

- wycieraczek do obuwia z importowanego tworzywa sztucznego, o różnych wymiarach i w siedmiu atrakcyjnych kolorach

W PODRÓŻ TYLKO Z NASZĄ TORBĄ!

- torby podróżne i sportowe ● plecaki ● tornistry, i inne

**DAŹYSZ DO KORZYSTNYCH KONTRAKTÓW I SUKCESU?
Z NAMI MOŻE I POWINNO SIĘ TO UDAĆ!**

UWAGA!

**WIĘKSZOŚĆ UBEZPIECZEŃ ZAWARTYCH W ROKU POPRZEDNIM
WYGASA 31 MARCA 1993 ROKU!**

UWAGA!

UWAGA!

Z inicjatywy środowiska związanego z zakładami pracy chronionej powołano w styczniu br. firmę ubezpieczeniową, która będzie świadczyć usługi dla tych zakładów, z terenu całego kraju.

Twoim agentem ubezpieczeniowym może być

**BIURO POŚREDNICTWA UBEZPIECZENIOWEGO
„OPOKA”**

Sp. z O.O.
40-952 Katowice, ul. Sokolska 3, tel. (032) 596-221—5

Ubezpieczenie obejmuje składniki majątkowe takie, jak:

- ★ budynki ★ maszyny ★ urządzenia ★ towary
 - ★ materiały ★ surowce ★ środki transportu ★ inne
- od ognia, kradzieży i innych zdarzeń losowych

**STAWKI UBEZPIECZENIOWE SĄ KORZYSTNIEJSZE OD TYCH,
KTÓRE OFERUJĄ INNE FIRMY UBEZPIECZENIOWE
ROZWAŻ, SKONTAKTUJ SIĘ Z NAMI I SKORZYSTAJ Z NASZEJ OFERTY!**

„NASZE SPRAWY” — Pismo Rehabilitacyjno-Gospodarcze Spółdzielni Inwalidów i Zakładów Pracy Chronionej
Redaktor Naczelny: Ryszard Rzebko. Opracowanie graficzne: Marian Rosik. Wydawca: RSUP Katowice. Redakcja i opracowanie: Agencja Wydawnicza „INA-PRESS” Katowice. Adres wydawcy i redakcji: 40-952 Katowice, ul. Sokolska 3, tel. 59-62-21/4, tlx 0312454, fax 58-77-89. Numer zamknięto: 26.01.1993 r. Skład i łamanie: Res-Type Katowice, ul. Warszawska 10, tel. 58-88-69. Redakcja zastrzega sobie prawo skrótów i zmian w nadsyłanych materiałach oraz nie bierze odpowiedzialności za treść ogłoszeń.

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

ul. Krzemowa 1

62-002 Suchy Las

www.digital-center.pl

biuro@digital-center.pl

tel./fax (0-61) 665 82 72

tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.

Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.